

Päivi Maaranen

Kokeilevaa arkeologiaa ja tieteen popularisointia - ajatuksia menneisyyttä koskevan tiedon tuottamisesta ja välittämisestä

Artikkelissa käsitellään kokeilevaa arkeologiaa ja arkeologisen tutkimuksen tulosten popularisointia yleisötilaisuuksien yhteydessä. Kokeilevan arkeologian tapauksena käsitellään Grönlannista löydetyn niin kutsutun Rønbjergin puvun konstruktioiden tekoon liittyvää prosessia ja sen tuloksia. Työn yhteydessä puvusta on valmistettu kaksi hieman toisistaan poikkeavaa konstruktiota. Yleisötilaisuuksissa tehtyä arkeologian popularisointia eli yleistajuistamista pohditaan omien kokemusten pohjalta. Tieteen popularisointi yleisötilaisuuksissa on mahdollistanut arkeologisen tutkimuksen esittelemisen sekä tiedon välittämisen arkeologisten löytöjen luonteesta ja tulkitsemista tapahtumakävijöille vastavuoroisen keskustelun kautta. Artikkelin perustuu vuoden 2022 Arkeologipäivillä pidettyyn esitelmään.

Experimentell arkeologi och popularisering av vetenskap – funderingar kring produktionen och förmedlandet av kunskap som rör det förflutna

Artikeln behandlar experimentell arkeologi och populariseringen av resultaten från arkeologisk forskning i samband med offentliga evenemang. Som fallstudie av experimentell arkeologi behandlas processen och resultaten för tillverkandet av konstruktioner av den på Grönland hittade så kallade Rønbjerg-dräkten. I samband med arbetet har två aningen avvikande konstruktioner av dräkten skapats. Populariseringen av vetenskap, det vill säga framställningen av den för lekmän, gjord på offentliga evenemang funderas kring utgående från personlig erfarenhet. Populariseringen av vetenskap i samband med offentliga evenemang har möjliggjort presenterandet av arkeologisk forskning samt förmedlandet av kunskap om karaktären och tolkning av arkeologiska fynd till deltagarna i evenemanget genom aktiv dialog. Artikeln är baserad på en presentation som hölls på Arkeologdagarna år 2022.

Johdanto

Kokeellinen arkeologia on yksi arkeologisen tutkimuksen ala, joka Janne Vilkunaa (1988: 13) mukaillen on aina ollut osa arkeologiaa (vrt. myös Paardekooper 2008: 1345). Sen tavoitteena on tutkia esimerkiksi menneisyyden tekniikoita ja esineiden käyttöä toistettavien ja mitattavien koasetelmien avulla (esim. Mathieu 2002: 1). Kokeellisen arkeologian kautta

saadut tulokset havainnollistavat menneisyyttä koskevan muun tutkimuksen tuloksia ja niihin perustuvia tulkintoja. Sen tuloksia voi hyödyntää myös tieteen popularisoinnissa eli yleistajuistamisessa monin tavoin. Kokeellisen arkeologian yksi suuntaus on kokeileva arkeologia, jonka tavoitteena on menneisyyden ilmiöiden ja niitä koskevien tulkintojen tutkiminen kokeilemalla saatujen kokemuksien kautta (Ch'ng 2009: 458; Flores 2013: 11, 19).

Tarkastelen seuraavassa kokeilevan arkeologian yhteydessä tekemiäni havaintoja keskiaikaisista arkeologisista tekstiililöydöistä. Lisäksi käsittelen menneisyyttä koskevan tiedon yleistajuistamista yleisötilaisuuksissa. Pohdinta perustuu kokemuksiini sekä niiden kautta opittuihin ja oivallettuihin asioihin. Kokeilevan tutkimuksen tapauksena on Grönlannista löydetyn, niin kutsutun Rønbjergin puvun kaavoitukseen liittyvien kysymysten ratkominen. Yleistajuistamista koskevia kysymyksiä mietitään puolestaan erityisesti kahdesta menneisyyttä elävöittävästä yleisötapahtumasta saatujen kokemusten pohjalta. Euran Muinaisaikaan -tapahtumassa ja Vantaan Helsingin keskiaikapäivässä tapahtumakävijät ovat osallistuneet arkeologisen tutkimuksen tulosten arviointiin ja pohtimiseen kanssani keskustellen.

Käytän kaavoittamistani ja valmistamistani pukuehdotuksista käsitettä konstruktio. Tällä korostan sitä, että ei ole varmasti tiedossa se, millainen alkuperäinen puku todella oli (vrt. Vaara 2002: 33–34). Lisäksi olen tarkastellut vain kapeaa menneisyyden pukujen tutkimisen osa-aluetta eli kaavoittamista ja kappaleiden ompelujärjestystä. Näin tutkimukseni tuloksena syntyneet puvut eivät ole rekonstruktioita, ennallistuksia tai kopioita (vrt. Vaara 2002: 33–34; Muurimäki 2002: 59; Vaara 2003: 50–51). Menneisyyden pukuja valmistaessaan tutkija tekee erilaisia valintoja, joiden tuloksena syntyvää kokonaisuutta voi pitää ennen kaikkea ehdotuksena siitä, millainen puku olisi voinut olla (vrt. Grömer et al. 2013: 227–229, 239; Hageneuer 2020: 109). Konstruktio puvusta visualisoi sitä, mitä ei enää ole olemassa ja samalla se on yksi tapa välittää arkeologista tietoa (vrt. Hageneuer 2020: 102, 105).

Rønbjergin puku kokeilevan arkeologian tutkimuskohteena

Kokeilevassa arkeologiassa tutkija tarkastelee tutkimuksensa kohdetta kokeilemalla ja omien kokemusien pohjalta. Kokeileminen sinän-

sä on muun kokeellisen arkeologian tapaan toistettavissa, joten toinen tutkija voi tehdä samankaltaisia kokeiluita. Tutkimuksen mitattavuus vaihtelee kuitenkin jonkin verran ja tutkijan henkilökohtainen kokemus on aina yksilöllinen. Toisen ihmisen yksilöllistä kokemusta ei toinen voi toistaa. Kokemukseen vaikuttaa esimerkiksi arkeologisiin tekstiililöytöihin perustuvien pukujen konstruktioiden valmistamisen ja kokeilemisen yhteydessä se, millaisesta kankaasta puku valmistetaan, miten tarkasti se mitoitetaan käyttäjälleen ja millaisia saumoja ommellaan. Lisäksi kokemukseen vaikuttaa esimerkiksi se, millainen keho ja aistiherkkyys puvun käyttäjällä on.

Kokeilevan tutkimuksen yleinen tapahtumakulku on lähellä hermeneuttista ajattelua (vrt. Oesch 1994). Lisäksi sillä kytkös tulkitsevaan arkeologiaan (esim. Ch'ng 2009: 458). Tutkija ei ole tutkimuksessa irti tutkimuskohteitaan, kuten esimerkiksi esineitä ja löytöjä etukäteen luonnehtivista ajatuksistaan (esim. Shanks 1998: 27–28). Ne vaikuttavat tulkintoihin ja tutkija on tulkitsijana vuorovaikutuksessa havainnoimansa ilmiön kanssa. Näin tutkijan oma käsitys muokkaa näkemystä arkeologisen aineisto tulkittavuudesta ja tutkimisen tarjoamista mahdollisuuksista (esim. Johnson 2007: xxi). Kokeileva arkeologia voi myös tarjota jossakin määrin mahdollisuuden elämiseen muinaisen ihmisen tavoin (Ch'ng 2009: 458–459). Kokemuksellisuutta arkeologiassa on arvosteltu, mutta toisaalta tutkijan omien kokemusten merkitystä tutkimuksen tapahtumakulussa ei ole katsottu voitavan kyseenalaistaa (O'Neill & O'Sullivan 2020). Tutkimuksessa on lisäksi tärkeää tiedostaa se, että menneisyys ja silloin eläneiden ihmisten kokemukset olivat toisenlaisia verrattuna nykyiseen (vrt. Johnson 2007: 190–191).

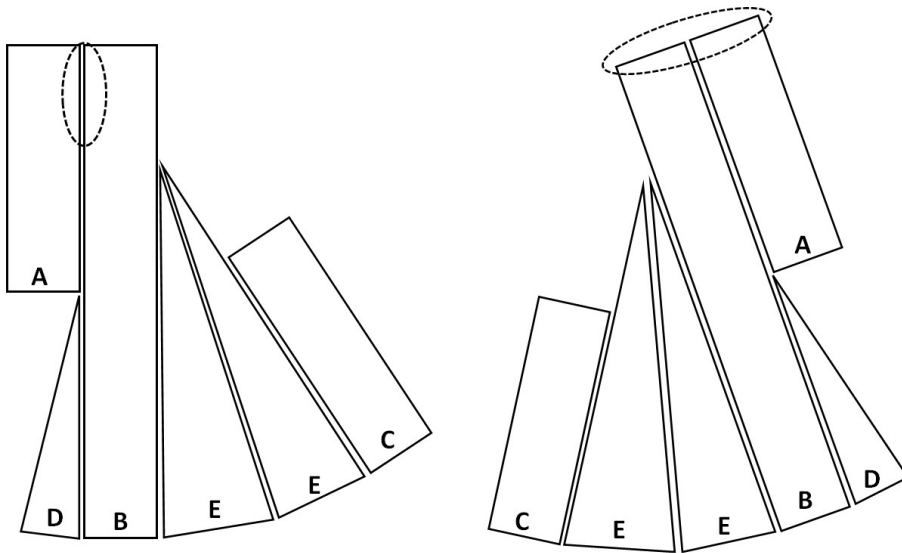
Kokeilevan tutkimukseni kohteeksi valittu Rønbjergin puku on alun perin Margaret Haldin tutkiman ja Tanskan Rønbjergin suosta löytyneenä pidetyn puvun jäännös (Hald 1980: 62–63; Nockert 1997: 86 viitaten Hald 1950: 58). Hald (1980: 62, 340) huomioi tutkimuksessaan pukujäännöksen muistutta-

van tietyiltä piirteiltään huomattavasti Grönlannin Herjolfsnäsän kaivauksilta löytyneitä pukuja. Østergård (2004: 140, 184–185) on sittemmin arvioinut pukujäännöksen Herjolfsnäsistä peräisin olevaksi ja sen kangas on ajoitettu radiohiiliajoituksen perusteella 1200-luvun loppupuolelle. Puvun käyttäjän sukupuoli tai ikä ei ole tiedossa, mutta se ei vaikuta kuuluneen yhteisössään erityisen varakkaalle tai muuten erityisessä asemassa olleelle henkilölle. Pituuden perustella puvun voi arvioida olleen mahdollisesti osa miespuolisen henkilön asua (vrt. Østergård 2004: 143). Koska tekstiilijäännösten löytökontekstista ei ole mitään arkeologista tietoa, kyseessä voi myös olla osa naispuolisen henkilön asua (vrt. Hald 1980: 343).

Rønbjergin puvusta on säilynyt yksi pitkä ja kapea suorakaiteenmuotoinen kangaskappale ja kaksi sellaisen puolikasta. Lisäksi on säilynyt kaksi isoa kolmiomaista kangaskappaletta ja yksi pieni kolmiomainen kangaskappale. Puvusta on säilynyt myös muutama muu

kankaan palanen, mutta ei esimerkiksi hihoja. Säilyneiden puvun kappaleiden perusteella siitä on esitetty kaksi erilaista tulkintaa (kuva 1). Nämä eroavat toisistaan erityisesti sen perusteella, millaiseksi puvun pääntie on tulkittu. Haldin (1980: 342) tulkinnan mukaan pääntie muodostuu puvun kahden etukappaleen väliin halkiona. Østergårdin (2004: 140–141, 184–185) tulkinnan mukaan pääntie on kummikaan pyöreähkö.

Kokeilussani Rønbjergin puku valmistettiin kummankin edellä esitellyn tulkinnan mukaisesti. Koska puku on säilynyt vain osittain, sen valmistamisen yhteydessä tarkasteltiin myös muita keskiajalta säilyneitä pukuja muun muassa hihoja koskevia ratkaisuja pohdittaessa (vrt. Nockert 1997: 80–83, 87–91; Østergård (2004: 125–130, 136–139, 155–156, 160–187, 194–199). Lisäksi hyödynnettiin nk. kuningatar Margaretan kultapuvun sekä pukujen Herjolfsnäs nro 38 ja Herjolfsnäs nro 39 konstruktioiden valmistamisesta saatuja koke-

Kuva 1. Rønbjergin puvun jäännökset vasemmalla Haldin (1980: 63 Fig. 44, 342 Fig. 410) ja oikealla Østergårdin (2004: 140 Fig. 99) tulkintaan pohjautuen. Katkoviivalla piirretty alue osoittaa pääntien paikkaa. Puvun toisiaan vastaavat kappaleet on merkitty aakkosin. (Piirros: P. Maaranen 2023)

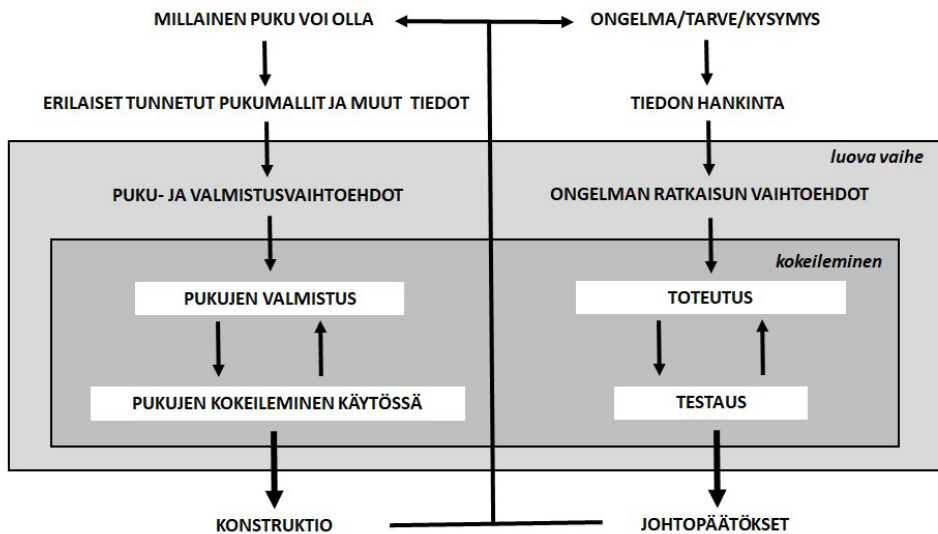
muksia (vrt. Geijer et al. 1994; Nockert 1997: 82–83, 88–89; Østergård 2004: 160–165). Edelleen tarkasteltiin keskiaikaisia kuvaesityksiä, joista etsittiin tietoa paitsi erimallisista puvuista, myös kankaiden ja pukujen valmistuksesta. Merkittävä lähde oli esimerkiksi Luttrellin psalttari 1300-luvulta, missä Geoffrey Luttrellin ylhäisiä sukulaisnaisia kuvaavassa esityksessä puvut olivat malliltaan kapeahelmaisia Rønbjergin puvun tapaan (Luttrell Psalter: Add MS 42130 folio 202v). Tapahtumakulkuna edellä kuvatus kaltaisen tiedon hankinta ja siihen perustuva konstruktion valmistaminen on miellellävissä vuorovaikutteiseksi prosessiksi. Siinä asian pohtiminen, erilaisen tiedon etsiminen sekä valmistamisen ja käytön kokeileminen yhdessä tuottavan ehdotuksen puvun konstruktioksi (kuva 2).

Leikkaus, ompelu ja muutamia tulkintoja

Rønbjergin puvun konstruktioiden valmistamisen yhteydessä ei piirretty kaavaa kankaan leikkaamista varten. Sen sijaan kangas leikattiin suoraan tekijänsä koon mukaan mittaami-

seen perustuen (kuva 3) (vrt. Die Hausbücher: Amb. 317.2° Folio 74 verso; Hours: MS Harley 6563, f. 65). Puku koostuu ensinnäkin neljästä kapeasta suorakaiteenmuotoisesta kappaleesta, joita on kaksi edessä ja kaksi takana. Lisäksi puvussa on kaksi pientä ja kaksi suurta kolmiomaista kappaletta, jotka voivat muodostua yhdestä tai useammasta kangaskappaleesta. Kolmiomaiset kappaleet sijaitsevat keskellä edessä ja takana sekä sivuilla. Kappaleita leikatessa helmaa ei kaarrettu, vaan se jätettiin suoraksi. Kädentien kohdalle ei myöskään leikattu istuvuutta parantavaa kaarta. Puvun hihat leikattiin kärjestä katkaistun kolmion muotoisiksi ja niihin liitettiin pieni kolmiomainen kappale istuvuutta parantamaan esimerkiksi Ruotsin Bockstenin suon ja Herjolfsnes nr 41 pukulöytöjä mukaillen (esim. Nockert 1997: 56–58; Østergård 2004: 155–156).

Puvun konstruktioiden kappaleet yhdistettiin ommellessa siten, että saumat ommeltiin helmasta kohti olkapäitä ja hihat kiinnitettiin paikalleen viimeiseiksi. Yhtenäistä kangasta oleviin kolmiomaisiin kappaleisiin ommeltiin tätä ennen keskelle valesauma puvun Herjolfsnäs nro 38 tapaan (Nockert 1997: 88–89; Østergård 2004: 160–162). Näin

Kuva 2. Puvun konstruktion valmistamisen prosessi (vrt. P. Maaranen 2024: 203).

puvussa on valmiiksi ommeltuna visuaalisesti yhtenäinen ja symmetrinen ilme, vaikka leikkausvaiheessa kappaleet ovat olleet erilaisia. Haldin tulkinnan mukaisessa konstruktiossa pääntie tehtiin siten, että etukappaleiden välistä saumaa ei ommeltu ylös saakka umpeen. Pääntietä muotoiltiin myös leikkaamalla se hieman kaarevaksi arkeologisen löydön tekstiilikappaleita jäljitellen, minkä jälkeen pääntie huoliteltiin ompelemalla (ks. Hald 1980: 63 Fig. 44, 342 Fig. 410). Østergårdin tulkinnan mukaisessa konstruktiossa pääntie muotoiltiin leikkaamalla voimakkaammin niin ikään arkeologisen löydön tekstiilikappaleita jäljitellen ennen ompelemalla huolitellua (ks. Østergård 2004: 140, Fig. 99). Pääntien muotoilu vaikuttaa jonkin verran siihen, miten puku istuu käyttäjälleen, sillä esimerkiksi kaulan paksuus ja hartioiden muoto ovat yksilöllisiä. Helma huoliteltiin viimeiseksi ja se kaartui luonnostaan sauman ompelun yhteydessä.

Rønbjergin puvun konstruktioiden visuaaliseen ilmeeseen vaikuttavat muun muassa pääntien muoto ja kolmioimaisten kappaleiden sijoittuminen (kuva 4). Haldin tulkintaan pohjautuvassa puvussa pääntie on halkiomainen ja puvun edessä sekä takana on pieni kolmiomainen kangaskappale. Puvussa on myös selkeä etu- ja takapuoli. Østergårdin (2004) tulkintaan pohjautuvassa puvussa pienet kolmiomaiset kappaleet ovat puvun kummallakin sivulla. Pääntien toinen puoli on leikkaukseltaan hieman kulmikas ja toinen kaareva, eikä puvussa ei ole selkeää etu- tai takapuolta. Näin pukua voi käyttää kummin päin tahansa. Tämä vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten kauan puku kestää käyttöä, sillä sen kangas kuluu tasaisemmin.

Konstruktioiden pääntien muodosta ja kolmioimaisten kappaleiden sijoittumisesta voi tehdä muutamia yleisiä päätelmiä. Haldin tulkinnan mukaisen puvun pääntie muistuttaa jossakin määrin puvun Herjolfsnäs nr 43 pääntietä (Nockert 1997: 90; Østergård 2004: 174). Tämän puvun pääntie vastaa puolestaan joissakin keskiaikaisissa kuvaesityksissä nähtävien, imettävää naista kuvaavien pukujen pään-

teitä (esim. Trivulzio: SMC 1, fol. 110v; Book: MS M.166 fol. 13v). Keskiajalta onkin erittäin runsaasti erilaisia äitiyttä ja imetystä kuvaavia esityksiä, sillä esimerkiksi Neitsyt Maria Kristuslapsen kanssa on yksi kristinuskon keskeisiä kuva-aiheita (esim. Martínez 2023: luku 3).

Østergårdin (2004) tulkinnan mukaisen puvun isojen kolmioimaisten kappaleiden sijoittuminen käyttäjänsä vatsan ja ristiselän seudulle laajentaa pukua tältä kohdalta tehden tilaa esimerkiksi odottavan äidin pyöristyvälle vatsalle. Kiinnostava on myös Østergårdin tulkinnan mukaisen puvun pääntien leikkaamisen säilyneen pukujäänneksen mittasuhteiden mukaan, jolloin siitä muodostuu suhteellisen laaja ja olkapäät osin paljastava. Tällaisena pääntie on lähellä Luttrellin psalmtarin (folio 202v) ylhäisönaisten asujen avaria pääniteitä. Konstruktion ommeltiin kuitenkin lopulta hieman pienempi pääntie kaventamalla pukua keskisaumasta edestä ja takaa.

Yhteenvetona Rønbjergin puvun konstruktioiden valmistamiseen liittyvistä kokemuksistani voi todeta, että kummankin tulkinnan mukainen konstruktion on vaivaton mitoittaa käyttäjänsä mukaisesti leikkaus- ja ompeluvaiheessa. Sovitusvaiheessa etu- ja takakeskisaumaa tarpeen mukaan sisään ottamalla konstruktion saa myös helposti ylävartalon kohdalta istuvaksi. Lisäksi kumpikin konstruktion on yhtä miellyttävän tuntuinen käytössä.

Tieteen yleistajuistaminen ja yleisötapahtumat

Rønbjergin puvun konstruktioita on hyödynnetty muun muassa yleisötapahtumissa esiteltäessä erilaista arkeologista tutkimusta ja sen tuloksia yleistajuisessa muodossa. Arkeologian alalla yleistajuisen tiedon välittäminen voi mielestäni lisätä menneisyyden ja sen tutkimisen arvostamista. Se voi herättää kiinnostusta ja myötemieltä myös esimerkiksi tutkimuksen resursien turvaamista kohtaan. Lisäksi se voi ilmetä laajempaan menneisyyden ja sen nykypäivään

Kuva 3. Ehdotus puvun kappaleiksi (vrt. myös kuva 1). Kappaleiden numerointi: 1–4 = edessä ja takana olevat suorakaiteenmuotoiset kappaleet; 5–7 = pienet kolmiomaiset kappaleet, joista toinen on yhtenäinen ja toinen muodostuu kahdesta pienemmästä kolmiosta; 8–10 suuret kolmiomaiset kappaleet, joista toinen on yhtenäinen ja toinen muodostuu kahdesta pienemmästä kolmiosta; 11–14 = hiha ja sen istuvuutta parantava kolmiomainen kappale. (Kuva: P. Maaranen 2022)

Kuva 4. Rønbjergin puvun konstruktio Haldin tulkinnan pohjalta vasemmalla ja keskellä sekä Østergårdin (2004) tulkinnan pohjalta oikealla. Pääntie on ommeltu kummassakin konstruktiossa hieman tulkinnossa esitettyä pienemmäksi. Lisäksi Østergårdin tulkinnan pohjalta tehty konstruktio on tarkoituksella hieman Haldin tulkinnan pohjalta tehtyä pidempi. (Kuva: L. Mattila 2019 ja 2022)

säilyneiden erilaisten jäännösten säilyttämisen haluna. Edelleen se voi näkyä osallistumisena menneisyyttä koskevan tiedon tuottamiseen muun muassa harrastamisen yhteydessä. Arkeologisen tiedon karttuminen menneisyydestä onkin ollut riippuvaista myös yleisön aktiivisuudesta (esim. Luoto & Siirpää 2000: 220).

Jenni Siltainsuon (2012: 29) mukaan yleistajuistaminen on keino välittää tietoa arkeologiasta ja menneisyydestä monin tavoin ja monista lähtökohdista. Historiatieteiden alalla tieteen yleistajuistamisen eli popularisoinnin on ajateltu olevan tärkeä osan tutkijan työtä. Henri Hätösen (2021) haastattelussa Kati Parppei on tuonut esiin sen, että historian tutkimuksen yhteydessä on tärkeä tuottaa asiantuntevaa ja yleistajuista tietoa suuremmalle yleisölle. Hänen mukaansa yleistajuistaminen parhaimmillaan myös viihdyttää ja siihen liittyy tärkeänä osana uuden oppiminen.

Nelli Miettistä (2016) mukaillen yleistajuistaminen on monitasoista kielellistä toiminta, joka voi olla myös yhteiskunnallisesti vaikuttavaa viestintää. Lisäksi yleistajuistamiseen liittyy jatkumo, joka sitoutuu tiedon vastaanottajan tulkintaan. Tämä jatkumo on suhteessa kontekstiin, jossa yleistajuistaminen tapahtuu. Miettisen pohtima peilautuu mielestäni kiinnostavasti tilanteisiin, joissa yleistajuistamisen yhteydessä kohdataan ihmiset vertaisina ja tutkimustieto välitetään vastavuoraisen puhumisen kautta keskustelutilanteessa (esim. Lähtenmäki 2006: 85–86). Tällaiselle tilanteelle tyypillisinä piirteinä voi pitää kuuntelemista, kysymistä ja vuorottelua. Vastavuoroinen asian käsittely on mahdollista esimerkiksi yleisötapahtumissa, joissa tutkija esittelee ja pohtii tutkimuksen tuloksia yhdessä yleisön kanssa kertomisen ja keskustelun keinoin.

Menneisyydestä kertovilla ja niistä elävöittäville yleisötapahtumilla on kytkös museoiden ja harrastajien pyrkimykseen elävöittää historiaa muun muassa kokemuksien ja tietoisien vuorovaikutuksen keinoin (vrt. Anderson 1982; Petersen 2012; Jones 2014). Yleisötapahtumassa menneisyydestä kertominen ei yleensä tapahdukaan vain tutkijoiden ja

museoammattilaisten kautta. Heidän lisäksi ajatuksia ja tulkintoja menneisyydestä esittävät myös muut menneisyydestä kiinnostuneet ja sitä tulkitsevat toimijat, kuten käsityöläiset ja erilaiset harrastajat (vrt. Mäki 2020: 20, 50, 159–160, 181). Tämä on mielestäni tärkeää, sillä näin syntyy tilanne, jossa erilaiset tiedot ja käsitykset kohtaavat ja vertautuvat toisiinsa (vrt. Enqvist 2016: 28, 60, 111; Mäki 2020: 48).

Yleisötapahtuman tarkoituksena ei myöskään ole yleensä vain menneisyyttä koskevan tiedon jakaminen, vaan siihen liittyy myös muita tavoitteita, jotka voivat olla ristiriitaisia tieteellisen tiedon välittämisen näkökulmasta (esim. González-González et al. 2022). Tämä ristiriitaisuus muodostaa mielestäni kiinnostavan lähtökohdan tutkijalle hänen pyrkiessään välittämään tietoa tutkimuksesta ja sen tuloksista yhtenä muiden joukossa. Yleisötapahtuma tarjoaa mahdollisuuden tavoittaa monia ja monenlaisia ihmisiä, mutta samalla tutkijan esittämä tieto on rinnakkain muiden toimijoiden esittämien näkemysten ja tulkintojen kanssa. Keskiöön nousee tällöin tiedon välittämisen tapa ja ihmisten kohtaaminen, missä vastavuoroinen keskustelu on yksi keino tiedon jakamiseen ja yhdessä oppimiseen.

Kokemuksia yleistajuistamisesta

Rønbjergin pukuun liittyvää kokeilevaa tutkimusta ja sen tuloksia on yleistajuistettu vastavuoroinen keskustelun keinoin erityisesti Helsingin keskiaikapäivänä, jota on tapahtumana järjestetty vuodesta 2016 Vantaan Pyhän Laurin kirkon ympäristössä (esim. Juusela 2020). Olen osallistunut tapahtumaan vuodesta 2019 alkaen. Yleistajuistamisessa olen hyödyntänyt teemaesittelyn keinoja (kuva 5). Esittelyn teema on hieman vaihdellut eri vuosina, mutta päätavoitteena on ollut menneisyydessä käytettyjen erilaisten tekstiilitekniikoiden ja niiden kokeilujen kautta syntyneiden tulosten pohdiskelu yhdessä tapahtuman yleisön kanssa. Halutessaan tapahtumakävijät ovat voineet perehtyä samaisen teemaesittelyn yhteydessä myös keskiaikaisten ase-

den ja haarniskoiden konstruktioihin ja niiden valmistustekniikoihin.

Teemaesittely menneisyyttä koskevan tutkimuksen ja sen tulosten välittämisen keinona on kehittynyt *Muinaisaikaan*-tapahtuman yhteydessä Euran Mannilan Härkänummen rautakautisessa kylässä (kuva 6) (esim. Mäki 2020: 124–125). Tapahtumaa on järjestetty vuodesta 2001 seminaarin *A seminar on prehistory* 29-30.4.2000 elävöitystilaisuuden jälkeen, mistä alkaen olen yleensä osallistunut tapahtumaan. Teemaesittelyn muotoutumiseen on vaikuttanut erityisesti suora kohtaaminen yleisön kanssa. Tiedon välittäminen menneisyydestä ja arkeologisesta tutkimuksesta on tapahtunut muun muassa erilaisten monin aistein koettavien elämysten tarjoamisen ja niistä keskustelun kautta (vrt. Vaara 2002: 37). Näitä elämyksiä ovat synnyttäneet esimerkiksi rautakautisten asujen, aseiden ja muiden esineiden konstruktioiden esittely sekä tapahtumakävijöiden mahdollisuus kokeilla konstruktioita eri tavoin.

Vantaan ja Euran yleisötapahtumat ovat luonteeltaan erilaisia, joten teemaesittely poikkeaa niissä jonkin verran toisistaan.

Vantaan tapahtuman huomattavan suuri, tuhansien ihmisten yleisömäärä painottaa vuorovaikutusta keskustelun suuntaan. Euran tapahtuman sadoissa luettava kävijämäärä mahdollistaa laajemmassa mitassa kokemusten ja niistä syntyvän elämyksen tarjoamisen yleisölle. Näin tapahtumakävijä voi Eurassa kokeilla halutessaan esimerkiksi rautakautisen asun konstruktioita yllään. Vantaalla kokeminen rajoittuu sen sijaan esimerkiksi kankaiden kosketteluun, saumojen ja leikkausten tarkasteluun sekä puvun painon tunnusteleamiseen.

Kummallekin tapahtumalle luonteenomaista on kävijöiden huomattava kiinnostus menneisyyttä ja sitä koskevan tutkimuksen tuloksia kohtaan. Kävijät jakavat keskusteluissa mielellään myös omia muistojaan ja tietämystään. Lisäksi he pohtivat yhdessä tutkijan kanssa uusia tulkintoja ja vaihtoehtoja erilaisten asioiden selvittämiseksi. Tämä kokemusten ja tiedon jakaminen vuorovaikutteisesti on tärkeää myös tutkijalle, joka saa uusia ajatuksia tutkimustaan ajatellen.

Kuva 5. Keskiaikaisten pukujen ja varustusten konstruktioiden teemaesittely. Vasemmassa reunassa kuningatar Margareetan kultaisten puvun konstruktio. Kummassakin kuvassa keskellä Ronbjergin puvun konstruktio. Varustusten konstruktiot ajoittuvat 1200–1400-luvulle. (Kuva: L. Mattila 2023)

Kuva 6. Euran Mannilassa Muinaisaikaan-tapahtuman alueella on erilaisia rautakautisten rakennusten rekonstruktioita (Vuorinen 2009: 63). (Kuva: P. Maaranen 2019)

Lopuksi

Valokuvien, piirrosten ja sanallisten kuvausten perusteella tehtävässä menneisyyden tekstiilien tutkimuksessa piilee suuri virhepäätelmien mahdollisuus, mikä vaikuttaa tulosten luotettavuuteen. Tämä koskee myös Rønbjergin pukujen konstruktioita. Kokeilevan tutkimuksen näkökulmasta ne antavat kuitenkin mahdollisuuden menneisyyden tarkasteluun monista näkökulmista. Konstruktioiden kaavoitus- ja ompeluratkaisujen pohdinta antaa uusia ajatuksia menneisyyden tekstiilien valmistuksesta. Konstruktioiden kokeileminen erilaisissa sääolosuhteissa ja tilanteissa on puolestaan moniaistinen kokemus. Esimerkiksi kesäiseen vuodenaikaan villaisen puvun konstruktio pel-lavaisen puvun konstruktion päällä muodostaa erittäin miellyttävän asun käyttäjän näkökulmasta, olipa ilma viileää, kuumaa, kostea tai kuivaa. Näin tutkija voi myös hieman tavoittaa jotakin menneisyyden ihmisen ympäristöä koskevista kehollisista kokemuksista.

Kokeilun kohteena ollut Rønbjergin puku osoittautui helposti leikattavaksi ja ommeltavaksi. Lisäksi vaikutti siltä, että se on teh-

tävissä joko useammasta kapeasta kankaasta tai muutamasta leveämmästä ja lyhyemmästä kankaasta. Näin pukukankaan voisi kutoa niin pysty- kuin vaakakangaspuissa. Puvun kokoa voi melko helposti muokata käyttäjän mittojen mukaan etu- ja takakeskisaumaa avaamalla tai kaventamalla. Kiinnostavaa on myös se, että 1200-luvulle ajoitetusta kankaasta tehdyn puvun kaavoitus vastaa perusajatuksestaan 1400-luvulle ajoittuvasta kankaasta valmistettua kuningatar Margareetan kultaista pukua, jossa on myös etu- ja takapuolella keskellä asua kangaskappaleita yhdistävä sauma (esim. Nockert 2009). Näin pukuja on leikattu samaan tapaan keskiajalla useammalla vuosisadalla (vrt. myös Kruseman 2019: 3).

Kokeilemisen tuloksena syntyneiden Rønbjergin puvun konstruktioiden esittelemisen yleisötapahtumissa on mahdollistanut tiedon välittämisen arkeologisten löytöjen luonteesta ja tulkitsemisesta suoran kontaktin kautta tapahtumakävijöille. Näin olen päässyt käsittelemään arkeologisiin tekstiililöytöihin liittyvän tutkimuksen ja tulkinnan prosessia yleisön kanssa. Lisäksi olen voinut havainnollistaa tutkijoiden tekemien erilaisten tul-

kintojen vaikutusta tutkimuksen lopputuloksiin. Tapahtumakävijöille on avautunut täten konkreettisemmin arkeologisten löytöjen ja historiallisten lähteiden sekä tutkijan tekemän tulkinnan suhde. Monille yleisötapahtumille on tyypillistä se, että niissä ostaminen ja myyminen on suuri osa tapahtumaa. Arkeologisen tutkimuksen tuloksiin tutustuminen on tarjonnut yleisölle mahdollisuuden saada itselleen jotakin ilman rahallista vastinetta, mikä on myös mielestäni tärkeää.

Tutkimustulosten yleistajuistaminen voi olla tutkijalle joskus helpompaa teemaesittelyn keinoin, kuin kirjallisen tai kuvallisen viestinnän kautta. Lisäksi tutkimuksen tuottama tieto voi olla tutkijan kanssa suoraan vuorovaikutuksessa keskustellessa kävijöiden näkökulmasta saavutettavampaa. Kaikki eivät ole nimittäin kiinnostuneita kirjoitettujen tekstien lukemisesta, eivätkä asiat avaudu ihmisille välttämättä kuvienkaan kautta. Yleistajuistamisella on vaikutuksensa myös tutkijaan, joka voi sen yhteydessä oppia tutkimuksensa kohteista uusia, ennakoimattomia asioita yhdessä muiden kanssa.

Bibliografia

- Anderson, J. 1982. Living history: simulating everyday life in living museums. *American Quarterly* 34(3): 290–306.
- Book of Hours Netherlands, Utrecht, 1500-1510. MS M.166 fol. 13v. The Morgan Library and Museum, New York.
- Ch'ng, E. 2009. Experiential archaeology: Is virtual time travel possible? *Journal of Cultural Heritage* 10/2009: 458–470.
- Die Hausbücher der Nürnberger Zwölfbrüdersittungen. Amb. 317.2° Folio 74 verso (Mendel I). Stadtbibliothek Nürnberg, Nürnberg.
- Enqvist, J. 2016. *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.
- Flores, J.R. 2013. *Experimental Archaeology: an ethnography of its perceived value and impact in archaeological research*. Thesis, University of Exeter.
- Geijer, A. & Franzén, A.M. & Nockert, M. 1994. *Drottning Margaretas gyllene kjortel i Uppsala domkyrka – The golden gown of Queen Margareta in Uppsala Cathedral*. Stockholm: Vitterhets, historie och antikvitets akademien.
- González-González, J.-M. 2022. Educating in History: Thinking Historically through Historical Reenactment. *Soc. Sci.* 2022, 11(6), 256. <https://doi.org/10.3390/socsci11060256>.
- Grömer, K. & Joergensen, L.B. & Mautendorfer, R. 2013. Visions of Dress: Recreating Bronze Age Clothing from the Danubian Region. *Textile* 11(3): 218–241. <https://doi.org/10.2752/175183513x1379321037403>.
- Hageneuer, S. 2020. The Challenges of Archaeological Reconstruction: Back Then, Now and Tomorrow. S. Hageneuer (toim.) *Communicating the Past in the Digital Age: Proceedings of the International Conference on Digital Methods in Teaching and Learning in Archaeology* (12–13 October 2018): 101–112. London: Ubiquity-Press. <https://doi.org/10.5334/bch.h>.
- Hald, M. 1950. *Olddanske Tekstiler, Komparative tekstil- og dragthistoriske Studier paa Grundlag af Mosefund og Gravfund fra Jernalderen*. København.
- Hald, M. 1980. *Ancient Danish Textiles from Bogs and Burials, a Comparative Study of Costume and Iron Age Textiles*. Publications of the National Museum, Archaeological-Historical Series Vol. XXI.

- Hours of the Blessed Virgin Mary. MS Harley 6563, f. 65. British Library, London.
- Johnson, M. 2007. *Ideas of landscape*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Jones, C. 2014. "You could See it [the Past] in your Mind": What Impact might Living History Performance Have on the Historical Consciousness of Young People? *EXARC Journal Issue* 1/2014.
- Kruseman, G. 2019. Comparing hose: Thorsberg c.250 and Stockholm 1567. *The Medieval Dress and Textile Society* 90: 3–4.
- Luoto, J. & Siiripää, M. 2000. Kokemuksia ama-tööri-en muinaisjäännösinventoinnista. P. Maaranen & T. Kirkinen (toim.) *Arkeologinen inventointi. Opas inventoinnin suunnitteluun ja toteuttamiseen*: 220–229. Helsinki: Museovirasto.
- Luttrell Psalter. Add MS 42130: 1325–1340, folio 202v. British Library, London.
- Lähteenmäki, M.-L. 2006. Reflektiivinen dialogi on-gelmaperustaista koulutusta rakentavassa yh-teistyössä. Esimerkkitapauksena fysioterapeu-tien koulutus. *Aikuiskasvatus* 2/2006: 84–95.
- Maaranen, P. 2024. Kuinka emäntä odotti ja imetti? Käytännön kokeiluja ja kokemuksia äitiydestä rautakauden naisen puvussa. H. Etu-Sihvola, U. Moilanen & J. Therus (toim.) *Luihin ja ytimiin. Tutkimuksia ja tulkintoja Euran Luis-tarin kalmistosta. I märke och ben. Studier och tolkningar kring Luistari gravfält i Eura*: 197–206. Turku: Sigillum.
- Martínez, M.E.M. 2023. The Nursing Madonna in the Middle Ages: An Interdisciplinary Study. *Religions* 14(5): 568. <https://doi.org/10.3390/rel14050568>.
- Mathieu, J. R. 2002. Introduction – experimental ar-chaeology: replicating past objects, behaviors, and processes. J. R. Mathieu (toim.) *Experimental archaeology: Papers from a symposium session on experimental archaeology organized for the Society for American Archaeology an-nual meetings in Chicago, Illinois in 1999*: 1–11. Oxford: Archaeopress.
- Miettinen, N. 2016. Puhetta popularisoinnista: kuinka tiedettä yleistajuistetaan mediassa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 7(4).
- Muurimäki, E. 2002. Mikä on "rekonstruktio"? *Muinaistutkija* 3/2002: 59–60.
- Mäki, M. 2020. *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin. Matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla*. Kansatieteel-linen Arkisto 61. Helsinki: Suomen muinais-muistoyhdistys.
- Nockert, M. 1997. *Bockstenmannen och hans dräkt*. Hallands länmuseet. Borås: Centraltryckeriet.
- Oesch, E. 1994. Totuus ja metodi hermeneutiikassa. *niine&näin* 2/94: 9–12.
- O'Neill, B. & O'Sullivan, A. 2020. Experimental ar-chaeology and (re)-experiencing the senses of the medieval world. R. Skeates & J. Day (toim.) *The Routledge Handbook of Sensory Archaeol-ogy*: 451–466. London: Routledge.
- Paardekooper, R. 2008. Experimental archaeology. D. M. Pearsall (toim.) *Encyclopedia of Archae-ology* 2008: 1345–1358. Oxford: Elsevier/Aca-demic Press.
- Petersen, T.B. 2012. To Be or Not to Be: Thoughts on Living History - Some Personal Remarks. *EXARC Journal Issue* 3/2012.
- Shanks, M. 1998. The life of an artifact in an inter-pretive archaeology. *Fennoscandia archaeo-logica* XV: 15–30.
- Siltainsuu, J. 2012. Arkeologikeskeisyydestä kohti yleisökeskeisyyttä. *Muinaistutkija* 3/2012: 29–35.
- Vaara, R. 2002. Menneisyyden elävöitys ja arkeo-logisten "rekonstruktioiden" problematiikka. *Muinaistutkija* 2/2002: 33–37.
- Vaara, R. 2003. "Rekonstruktion" monet merki-tykset. *Muinaistutkija* 1/2003: 50–51.
- Vilkuna, J. 1988. Kokemuksia esihistoriallisten esi-neiden käyttökokeista. *Muinaistutkija* 4/1988: 11–16.
- Vuorinen, J.-M. 2009. *Rakennukset ja rakentajat Raison Ihallassa rautakauden lopulla ja varhai-sella keskiajalla*. Annales Universitatis Turku-ensis C 281.
- Østergård, E. 2004. *Woven into the Earth. Textiles from Norse Greenland*. Aarhus: Aarhus Uni-versity Press.
- Päivi Maaranen työskentelee Museovirastos-sa arkeologian erikoisasiantuntijana.
paivi.maaranen@museovirasto.fi